

**A JOGSZOLGÁLTATÁS TÖRTÉNETE
PÜSPÖKLADÁNYBAN**

**Debreceni Törvényszék
2021**

A JOGSZOLGÁLTATÁS TÖRTÉNETE PÜSPÖKLADÁNYBAN

A jogszolgáltatás története Püspökladányban

History of Justice in Püspökladány

Geschichte der Judikatur in Püspökladány

Debrecen

2021

„A bírói hivatás komoly, zajtalan és nyugodt, pályáját nem kíséri tapsvihár, munkáját nem jutalmazza közönség éljene, útját nem jelölik a dicsőség emléktáblái, számára nem fűz babérkoszorút senki, de van mégis egy jutalma, a légmentesebb érdekkereszt, mely férfi keblét díszítheti, a kötelességek hű teljesítésének öntudata. Lelkesítse és vezérelje ez a tudat bírótársaimat nehéz munkáik folyamán és jutalmazza a nyugalom éveiben is.”
(Puky Gyula)

Szerzők:

BALOGH JUDIT, GYÓRFI LAJOS, KOVÁCS ILONA,
MEGYERI-PÁLFFI ZOLTÁN, SZENDINÉ ORVOS ERZSÉBET

Szerkesztette:

MEGYERI-PÁLFFI ZOLTÁN

Lektorálta:

KAHLER FRIGYES

A mű az Országos Bírósági Hivatal által meghirdetett Ráth György Bírósági Történelem és Hagyományápolás Pályázat keretében került megvalósításra.

© Szerzők, 2021

© Debreceni Törvényszék, 2021

Minden jog fenntartva. Bármilyen másoláshoz, sokszorosításhoz, illetve adatfeldolgozó rendszerben való tároláshoz a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulása szükséges.

Kiadja a Debreceni Törvényszék.

Felelős kiadó:

Dr. Kahler Ilona Márta, a Debreceni Törvényszék elnöke

Könyvterv, tipográfia, képfeldolgozás és tördelés:

Megyeri-Pálffi Zoltán

Fotó: © Batta Gergő (portrék), Megyeri-Pálffi Zoltán

Angol szöveg: Horváth Péter, Balogh Judit (64. oldal)

Német szöveg: Szokol Judit, Balogh Judit (64. oldal)

Nyomtatás: Kapitális Nyomdaipari Kft.

Felelős vezető: ifj. Kapusi József

Készült B/4-es méretben, 300 példányban.

ISBN 978-615-01-2105-5

A borító a Püspökladányi Királyi Járásbíróság Jablonszky Ferenc által jegyzett homlokzattervének felhasználásával készült.

TARTALOM

AJÁNLÓK (<i>Senyei György, Kahler Ilona Márta, Klémán Anna</i>)	7
A TÖRTÉNELEM SODRÁBAN SZEMELVÉNYEK PÜSPÖKLADÁNY TÖRTÉNETÉBŐL (<i>Győrfi Lajos</i>)	13
BETYÁRHISTÓRIÁK PÜSPÖKLADÁNY HATÁRÁBAN (<i>Szendiné Orvos Erzsébet</i>)	31
A PÜSPÖKLADÁNYI CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI SZOLGABÍRÓI HIVATAL JOGSZOLGÁLTATÓ TEVÉKENYSÉGE A NEOABSZOLUTIZMUS IDŐSZAKÁBAN AZ ELSŐ LÉPÉSEK AZ ÁLLAMI BÍRÁSKODÁS FELÉ (<i>Balogh Judit</i>)	49
A PÜSPÖKLADÁNYI KIRÁLYI JÁRÁSBÍRÓSÁG MEGSZERVEZÉSÉNEK ÉS ELHELYEZÉSÉNEK TÖRTÉNETE (<i>Megyeri-Pálffi Zoltán</i>)	67
A PÜSPÖKLADÁNYI JÁRÁSBÍRÓSÁG BÍRÁI ÉS TISZTVISELŐI 1872 ÉS 1950 KÖZÖTT (<i>Kovács Ilona</i>)	89
A PÜSPÖKLADÁNYI JÁRÁSBÍRÓSÁG KÉPEKBEN	110

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

btk. = büntető törvénykönyv
cs. kir. = császári és királyi
kir. = királyi
KI = <i>Képviselőházi irományok</i>
KN = <i>Képviselőházi napló</i>
MNL HBML = Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltára
MNL HML = Magyar Nemzeti Levéltár Heves Megyei Levéltára
MNL OL = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
tc. = törvénycikk
TtREL = Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára

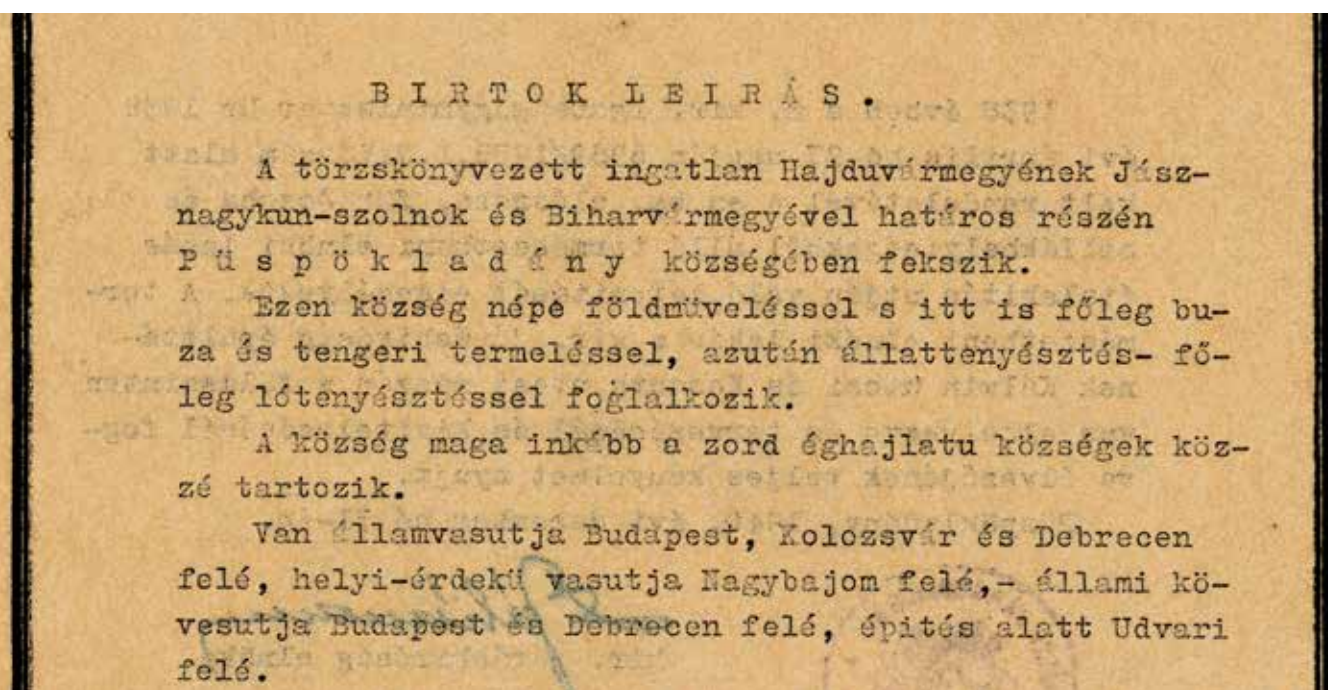
MEGYERI-PÁLFFI ZOLTÁN

A Püspökladányi Királyi Járásbíróság megszervezésének és elhelyezésének története

1872. január 1-jén királyi járásbíróság kezdte meg működését Püspökladányban. E tény jól jelzi azt, hogy a település a szűkebb földrajzi térségben fontos szerepet töltött be már a 19. század második felében is. Az igazságszolgáltatás jelenléte Ladányban nem volt előzmény nélküli, ugyanis állami bírói fórum már ezt megelőzően is – mint császári és királyi járásbíróság – működött a településen 1850-től.¹ E bíróság

szervekhez simult. 1869-ben azonban – a bírói hatalomról szóló IV. törvénycikkkel – elválasztották egymástól a közigazgatást és az igazságszolgáltatást,⁵ s ez utat engedett mindkét terület átalakításának, amely Püspökladányt sem hagyta érintetlenül.

A bíraskodás szempontjából az igazságügyi kormányzat legfontosabb feladata az ún. elsőfolyamodású királyi bíróságok megszervezése,

Birtokleírás a járásbíróságról. (Püspökladányi Járásbíróság Irattára)

működése, majd a szolgabírói hivatalba való beolvasztása,² az 1848–1849-es forradalmat és szabadságharcot követő neoabszolutizmus államszervezeti megoldásaival függ össze.

Az 1872-ben munkáját megkezdő bíróság viszont már mint *magyar királyi* járásbíróság jött létre, amely az 1867-es osztrák–magyar kiegyezés utáni állami modernizáció hozománya volt. E fórum egyike volt azon 360 királyi járásbíróságnak, amelyeknek a megszervezése a kiegyezést követő néhány évben megtörtént, de az igazságügyi szervezet kikristályosodása még a következő évtizedekben is zajlott.

SZERVEZÉSTÖRTÉNET

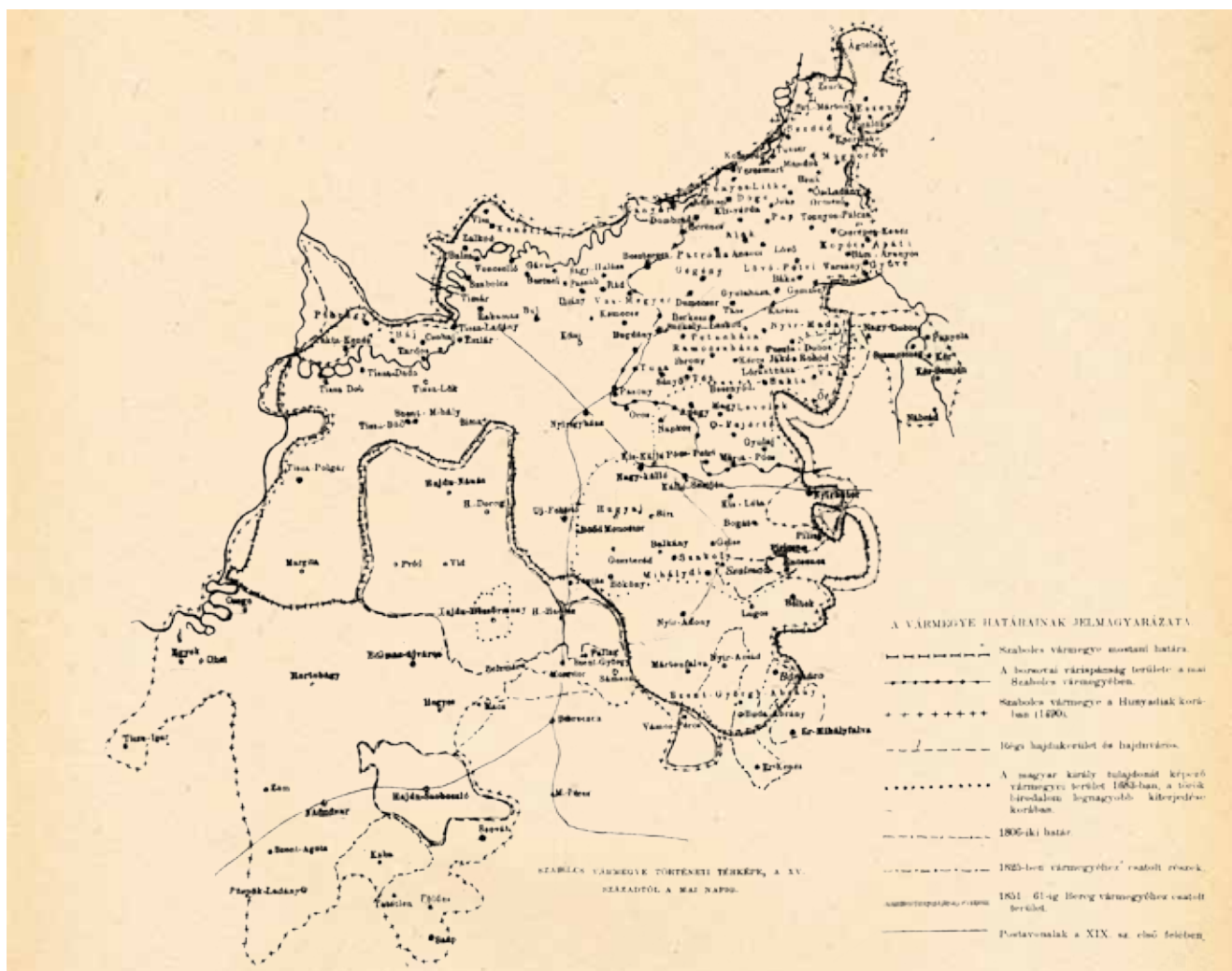
A polgári állam kiépítése a Magyar Királyságban nagy lendületet vett 1867 után. A kompromisszum megszületése után nyomban hozzáláttak a legfontosabb kérdések rendezéséhez, s ebbe az igazságszolgáltatás mint az egyik államhatalmi tevékenység is beletartozott.

Már az 1868-ban megalkotott polgári törvénykezési rendtartás³ is érintette a bírósági szervezetrendszert,⁴ de ez még a közigazgatási

azok székhelyeinek és illetékességi területeinek megállapítása lett.

Elkezdvén ezt a munkát, 1870. január 20-án terjesztették az Országgyűlés elé az első tervezetet, amelyben az elsőfolyamodású bíróságok között a békebíróságok, a királyi járásbíróságok és a királyi törvényszékek szerepeltek, s mellettük megjelent a budapesti királyi kereskedelmi- és váltótörvényszék fóruma is.⁶ E javaslatához kapcsolódó mellékletben sorolták fel a felállítani kívánt királyi törvényszékeket és járásbíróságokat székhelyeik megjelölésével.

Püspökladány azonban ebben a jegyzékben nem szerepelt sem törvényszéki, sem járásbírósági székhelyként. A környező településeken viszont több fórumot is megjelölt e plánus. Így Hajdúszoboszlón törvényszéket, s mellette ugyanitt járásbíróságot is terveztek, Hajdúböszörményben szintén törvényszéket, s rajta kívül Dorogon, és Nánáson járásbíróságot kívántak felállítani, illetve Karcag is törvényszék és járásbíróság várományosa lett, s vele együtt Túrkeve és Tiszafüred is járásbíróság ottani elhelyezésével számolhatott.

Szabolcs vármegye területváltozásai.
(BOROVSKY: *Szabolcs vármegye története*. 1900. 408–409.)

Ezek mellett Püspökladány közelében még Debrecen is törvényszéki és járásbírósi székhelyként szerepelt a nevezett mellékletben, s ez utóbbi minőségben alatta Derecske is.⁷

Annak elmaradása, hogy Püspökladányt bírósági székhelynek tegyék meg, Szabolcs vármegye – amelyhez Ladány tartozott közigazgatási értelemben – nemtetszését váltotta ki, s ennek hangot is adott a Képviselőház előtt. Az 1870. november 18-i országos ülésen Széll Kálmán jegyző olvasta: „Zichy Nándor gróf beadja Szabolcs megye alsó községeinek kérvényét, melyben a m. kir. kormány által a hivatalos Közlönyben közzé tett törvényjavaslat megváltoztatásával P.-Ladány m. városnak törvényszéki, vagy esetleg járásbírósi székhelyül a ben megírt adatok és vélemény alapján törvényileg leendő megállapítását kéri.” Az ülés az elsőfolyamodású bíróságok szervezésével foglalkozó ún. 25-ös bizottsághoz tette át a kérdést.⁸

E bizottságon kívül még egy másik, az ún. központi bizottság is e kérdéskörrel foglalkozott az Országgyűlés kebelén belül.⁹ E két szerv munkálkodása nyomán formálódott tovább a bíróságok szervezésére vonatkozó törvényjavaslat, amelyet az igazságügyi

kormányzat – az első elképzelés beterjesztését követően csaknem egy évvel később – 1871. január 1-jén megküldött a törvényhatóságoknak. Ebben a leiratban a miniszter – megfogalmazva azt, hogy „noha a tervezet még nem haladt át a képviselőház tárgyalásán, de alapos reményem van ahhoz, hogy azt a törvényhozás mindannyi tényezői jelentékenyebb módosítások nélkül elfogadják fogadni” – kérte a törvényhatóságokat, hogy segítsék munkáját a területükön fekvő községek, városok és puszták törvénykezési besorolásában, s ehhez javasolta, hogy erre a feladatra jelöljenek ki egy bizottságot.

A megküldött dokumentumban megállapított elsőfolyamodású bíróságok területének és székhelyeinek beosztása nem volt szigorúan követendő, attól a helyi viszonyoknak és érdekeknek megfelelően el lehetett térni figyelemmel a közelségre, a közlekedési viszonyokra és a helyiek érdekére. A beosztás megállapítása megkönnyítéséhez egy mintát is csatolt a miniszter, valamint a megalakítandó bizottságok számára különös megfontolásra ajánlott egyes szempontokat, mint a törvényszékek és járásbírók épületeinek kijelölése, azok ingyenesen átvehető-e, vagy milyen költséggel vehetők bérbe, továbbá ha nem lenne a már

A királyi ministerium rendelete	
az első folyamodásu királyi törvényszékek és járásbíróságok székhelyeinek megállapítása tárgyában.	
A királyi ministerium az 1871. XXXII. t. cz. 1., 2. és 3. §-ában nyert felhatalmazás alapján rendeli:	
1. §.	
Az első folyamodásu királyi törvényszékek és járásbíróságok székhelyei és a járásoknak a törvényszéki körületekbe való beosztása következőleg állapittatik meg:	
A törvényszékek székhelyei:	A járásbíróságok székhelyei:
	172 Mező-Túr
	173 Abád-Szalók
	174 Kun Sz. Márton
45 Jászberény	175 Jászberény
	176 Jászapáti
46 Kardozag	177 Kardozag
	178 Kisujszállás
	179 Püspök-Ladány
47 Torna	180 Torna
	181 Szepsi
48 Kassa	182 Kassa
	183 Zsadány
	184 Szántó
	185 Szikszó
49 Miskolcz	186 Miskolcz
	187 Szt. Péter
	188 Edelény
	189 Mezőkövesd
	190 Csát
50 Eperjes	191 Eperjes
	192 Girált
	193 Siroka
	194 Kis-Szeben
	195 Bártfa
	196 Svidník

A bírósági székhelyeket meghatározó 1871-es kormányrendelet részlete.

bírósági székhelyként kijelölt településen alkalmas épület, akkor melyik szomszédos helyen lenne ilyen, s azt hogyan lehet megszerezni, illetve ha magántulajdonban volnának a kiszemelt épületek, akkor a tulajdonosok nyilatkoznak-e a törvénykezési célra való átengedésről, és milyen költségekkel. Mindemellett a miniszter kérte a törvényhatóságokat, hogy egyeztessenek a szomszédos szervekkel, ugyanis a törvénykezési területi beosztás nem a közigazgatási határokhöz igazodott, így egy-egy település közigazgatási és törvénykezési hovatartozása eltérő lehetett.¹⁰

Ez a 1871. januári javaslat – az előzővel szemben – már rendelkezett egy Püspökladányban felállítandó járásbírószágról, azonban a közigazgatási határoktól eltérően nem Szabolcs megyéhez tartozó törvényszék alá szervezve, ami újfent megyei tiltakozást váltott ki, s ezt az Országgyűlés felé is hallatták. Ez végül mint különvélemény az újabb tervezetben – a 25-ös bizottság 1871. május 1-jei jelentésében – is helyet kapott: „Az első folyamodásu bíróságok tárgyában kiküldött 25-ös bizottság alól irt tagjai Szabolcs vármegyét illetőleg nem látják indokolva azt, hogy annak területén csak is egy törvényszék felállítása javasoltatik, de még sokkal kevésbbé látják indokolva azt, hogy

daczára annak, hogy Szabolcs megyének a Püspök-Ladányban tervezett járásbírószághoz tartozandó községei, épen ugy, mint a megye közgyűlése határozott óhajtatást fejeztek ki az iránt, hogy a megye területi épsége az igazságszolgáltatásra vonatkozólag is megóvassék, s tették ezt a nélkül, hogy ezen óhajtatásuk okvetlen föltételül az államra bármely külön terhet róni kívántak volna, mégis az említett megyének érintett községei a megyéből az igazságszolgáltatásra nézve elszakítottak, mely eljárás elleni tiltakozásul, s az annak megváltoztatására irányozandó törekvés jelzésül beadják ezen különvéleményüket.”¹¹

E különvéleményt jeles személyek – Tisza Kálmán, Ghyczy Kálmán, Dietrich Ingác, Mocsáry Lajos, Szakácsy Dániel, László Imre és Andrásy Gyula – írták alá, s mint látjuk majd, mégsem történt változás, legalább Szabolcs vármegye „közigazgatási területi épsége” tekintetében.

A 25-ös bizottság jelentéséhez csatolt táblázat szerint ugyanis a Debrecenben felállítandó törvényszék illetékességi területén négy járásbírószágot hoztak volna létre Debrecen, Derecske, Szoboszló és Püspökladány székhellyel.¹²

Püspökladány tehát most már királyi járásbírószág befogadására készülhetett, amely ekkor úgy tűnt, hogy a Debrecenben szervezendő királyi törvényszék alá fog tartozni. Azonban a bíróságsszervezés utolsó pillanatában is változott a beosztás, amiről a folyamatot – legalábbis egyelőre – lezáró, az elsőfolyamodásu királyi törvényszékek és járásbírószágok székhelyeinek megállapítása tárgyában, az 1871. évi XXXII. törvénycikk¹³ felhatalmazása alapján kiadott, 1871. július 10-i királyi miniszteriumi rendelet tanúskodik, eszerint ugyanis Püspökladány járásbírószága felé rendelt törvényszék már nem a debreceni, hanem a karcagi volt.¹⁴

Mindez azt mutatja, hogy a kodifikációs munkálatok nyomán valóban a praktikum – a közelség, a közlekedési viszonyok, a helyi érdekek – számítottak inkább, mintsem a közigazgatási határok. Szabolcs vármegye tehát a törvénykezés vonatkozásában nem tudta területi épségét megőrizni ekkor. S máskor sem, amelyet jól jeleznek a következő évek megyeszervezési és igazságszolgáltatási átalakításai, amelyek eredményeképpen létrejött Hajdú vármegye az egykori Hajdúkerületből,¹⁵ valamint Karcag is – hasonlóan a Hajdúböszörményhez,¹⁶ de valamivel később – 1885-ben elvesztette királyi törvényszékét.¹⁷ Azonban márennek bekövetkezte előtt – 1878. március 2-án – rendelkezett a kormány arról, hogy Püspökladány királyi járásbírószágát Debreceni Királyi Törvényszék alá sorolták át.¹⁸

A KIRÁLYI JÁRÁSBÍRÓSÁG ELHELYEZÉSE PÜSPÖKLADÁNYBAN

A megszervezés körüli „huzavona” azon a tényen, hogy Püspökladányban járásbíróság lesz, nem változtatott, így a következő kérdésként már csak az merült fel, hogy hol működjön e királyi fórum. Az elhelyezés valamennyi újonnan szervezett bíróság esetében komoly feladatot jelentett az igazságügy számára. Elvileg a megoldást – hogy ne csak szervezeti, hanem fizikai valójukban is elkülönüljenek a királyi bíróságok a közigazgatástól – az jelentette volna, hogy az új szervek új épületet kapnak. Értelemszerűen ez azt kívánta volna az államtól – figyelemmel a frissen felállított 102 törvényszék és 360 járásbíróság számára –, hogy rögvest nagyarányú építkezésbe kellett volna fognia. Ennek nemcsak az anyagi lehetőségek hiánya szabta gátját, hanem maga az a tény is, hogy az elsőfolyamodású királyi bíróságok körét ugyan megállapították, de a szervezet még koránt sem volt kiforrott. Miként ezt a későbbi átszervezések alá is támasztották. Éppen ezért – meglehetősen előrelátó módon – már „az első folyamodású bíróságok rendezéséről” szóló 1871. évi XXXI. törvénycikk is úgy rendelkezett 32. §-ában, hogy a törvényhatóságok kötelesek *„mindazon helyiségeiket és szerelvényeiket, a melyek jelenleg kizárólag törvénykezési célokra használatnak, ide értve a börtönöket, azok szerelvényeit és a fegyőrök fegyvereit is, az ujjalag kinevezett bíróságoknak ingyen átengedni.”* Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy az újonnan felállított igazságszolgáltatási szervek

jószerevel azokban a közigazgatási épületekben kezdték meg működésüket, amelyekben „jogelőd” szerveik is működtek korábban.

Erre figyelemmel tehát nem meglepő az, hogy Püspökladányban is közigazgatási épületben indult a királyi járásbíróság. Ez a helyszín pedig az ún. *Nagyvárosháza* volt a településen.

BÍRÓSÁG A KÖZSÉGHÁZÁN

Püspökladány „Nagyvárosházája” nem takar mást, mint a községházát. Az épületről számos információt közöl Kecskés Gyula helytörténeti kötetében.¹⁹ Ebből azt is megtudhatjuk, hogy a Hősök tere 1. sz. alatti épület – annak északi szárnya – 1851-ben, Nábrátszky Antal járási főszolgabírónak a kezdeményezésére épült. Neki tulajdonítják azt a gondolatot, hogy az 1840-es nagy tűzvész után a település központjában lévő uradalmi teret vásárolják meg, s azon helyezték el az új városházát. A terv realizálódott, s megépült az emeletes községháza.

A klasszicista építészeti formákat idéző hivatal²⁰ már megépültét követően helyet adott az igazságszolgáltatásnak, ugyanis itt helyezték el a császári járásbíróságot.²¹ A magyar királyi járásbíróság megszervezését követően a jogszolgáltatási funkció továbbra sem hagyta el az épületet, aminek földszintjén működött az újonnan felállított szerv.²² Egy 1887-es dokumentum szerint a ladányi városháza földszintjének egészét a királyi járásbíróság foglalta el, s az ingatlanra az állam szolgalmi jogát is bejegyezték.²³

Az 1851-ben épült községháza a 19. század végén. (Megyaszai Szilvia képeslapgyűjteménye, www.puspokladanyanno.hu)

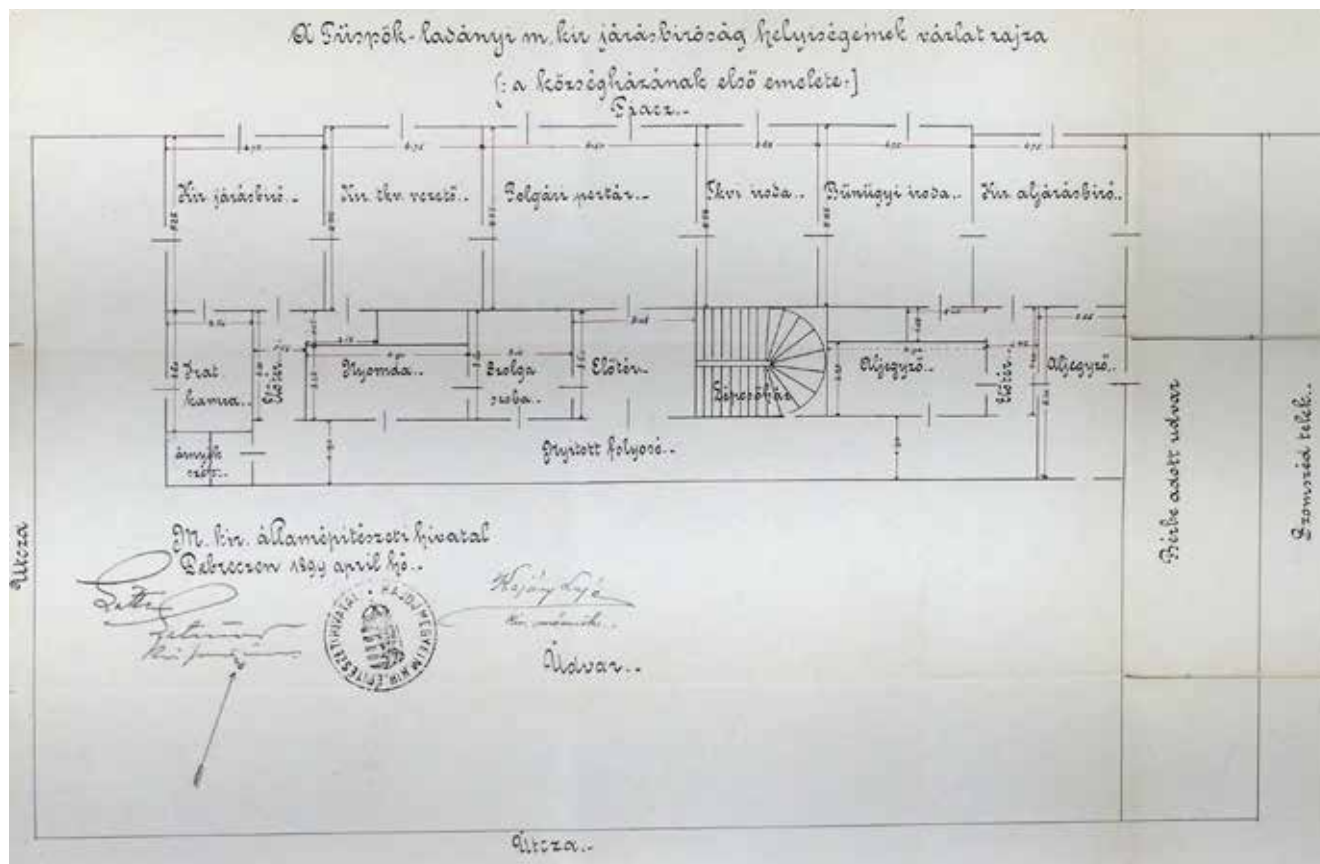
„Az igazságügyi miniszter – írja Kecskés Gyula – 1890-ben 42634. sz. leiratában a királyi járásbíróság hivatali helyiségének célszerűbb elhelyezését kérte a községtől.” Ennek nyomán a községi képviselők többsége meg is szavazta, hogy a bíróság „elhelyezésére 14 200 forint becsáron, 20 évi részletben és 5%-os kamat fizetése mellett megvásárolja a vallásalapítványtól az akkor eladás alatt álló »Nagy vendégfogadó«-t (a későbbi Rákóczi vendéglőt).”²⁴ Bár a vétel megtörtént, a vendégfogadót mégsem adták át a járásbírósnak, hanem a képviselő-testület 1891. április 6-i egyhangú határozata alapján – amelyet Balogh Sándor főbíró indítványozott – a járásbíróságot felköltöztették a városháza emeleti szintjére.²⁵ 1891. szeptember 14-én át is adták a célnak megfelelően átalakított emeleti helyiségeket, valamint egy harmadik börtönhelyiséget is a járásbírósnak. Az átalakításról – ekképp a városházi bírósági helyiségekről – rajz is készült.²⁶

AZ ÖNÁLLÓ BÍRÓSÁGI ÉPÜLET ELŐKÉSZÍTÉSE

A királyi járásbíróság csaknem két évtizedet töltött a városházán, mígnem önálló épületet kapott a Kálvin téren. Ez a helyszín is kötődik a községi igazgatáshoz, hiszen a járásbíróság új épületének kiszemelt telken épp az egykori „faluháza” állt, a református templom előtti téren. Az épület – miután 1851-ben felépült a község háza – más rendeltetést kapott: lakóházzá alakították. 1880-ban „doktori lakká változott” – olvasható Kecskés Gyulánál, miként az is, hogy „Tóth Sándor emlékezete szerint is Dr. Boda Gyula orvos lakott benne. Ugyancsak szerinte

alacsony, nádtetős, L alakú épület volt, hosszabb része a templommal szemben, rövidebb része és kapuja a jelenlegi Jog utcára nyílt. Az 1900-as évek legelején bontották le.”²⁷ Egy, a mai Püspökladányi Járásbíróság Irattárában fellelhető dokumentum – a bírósági ingatlan „Birtokleírása” – alátámasztja e tényeket, sőt pontosítja azokat: „A törzskönyvezett ingatlan az előljárárság csatolt értesítése szerint 1857. október 1-ig²⁸ mint község háza, ettől 1884 évig mint bérház, 1884 évtől– 1905 évig, mint községi orvos lakás, 1905 évtől– 1907 évi Április hó –5-ig ismét mint bérház használtatott. 1907 évi Április hó –5-én Püspökladány község a telket az építendő kir. járásbíróság és fogház céljaira ingyenesen a kir. Államkincstár tulajdonába bocsátotta s a járásbírószági épület építéséhez is hozzájárult 20.000. koronával.”²⁹

A birtokleírás szerint tehát a község 1907-ben döntött arról, hogy támogatja – mind a telek átengedésével, mind anyagilag – az új járásbíróság felépítését, amelynek ügye már 1905-ben is napirenden volt. Az erről az évről szóló statisztikai jelentés szerint a tárgyalások már folyamatban voltak, „de még nem annyira, hogy az építési tervek elkészítése megrendelhető lett volna”.³⁰ A következő évre azonban már megszülethetett a megállapodás, hiszen az 1906. évi jelentés szerint más székhelyekkel együtt a „Püspökladányban emelendő járásbírószági épületek és fogházak tervei elkészültek.”³¹ A megállapodást követően, 1907-ben pedig a község a felajánlott telken lévő épületet lebonttatta,³² így megkezdődhetett az építkezés.

A bíróság helyiségei a püspökladányi község háza emeletén. (OBH Műszaki Főosztály Irattára)

Cikkhelye

Püspökladány község 1891. évi május 6-án tartott
Képviselő-rendületi közgyűlésének

17. szám.

Elmék Bologh Sándor főbíró ur indítványba sere,
hogy miután úgy látszik, miszerint az uradalomról a
Nagyrendes-fogadás a járásbíró-ság székéjéül a község
sége megsemmisíteni nem lehet, és a járásbíró-ság által
a debreceni kir. törvényszék elnökség üzenetétől
fel van híva, hogy adjon a község arra nézve, nyilat,
közvet, miszerint gondoskodni van-e már részére a
mossaninál alkalmasabb helyről, hogy a község a
járásbíró-ság székéjéül helyekbe továbbra is megtartsa,
haszn: mindjárt ki a képviselő-rendület, miszerint a
község szándék a járásbíró-ságnak a Nagyréskőre
alsó része helyére, az emel alkalmasabb helyiségre
Képviselő emeli részét. —

Az indítvány egyhangúlag elfogadva,
és az elterjesztés, továbbá kimondva, hogy a község
a Nagyréskőre alsó rész helyére emeli részét,
míg a járásbíró-ság részére

alkalmasabb helyiség átadja és
 felhatalmazza a községi előjáró
 ságot, hogy a járásbíróval felhívá-
 sára (ebben az értelemben adja
 meg a község részéről). —

Ezen hivatali hivatal
 Békéscsaba 1897. június hó 13-án

 Pármay József
 főjegyző

Határozat a járásbírósnak a városháza emeletére való költöztetéséről. (OBH Műszaki Főosztály Irattára)

Másolat.

Jegyzőkönyv 1891. September 14. Felvétel
 P. Ladányban a p. ladányi bír. járásbíró-
 ság által a p. ladányi községi képviselői
 testülete által a p. ladányi bír. járásbíró-
 ság részéről elhelyezésére átengedett
 udvarháza épület egész emeleti ré-
 szével s a részben átalakított har-
 madik börtön szobahelyiségeire
 tényleges átadása s átvétele által-
 mából. — Ezen volt az aláírás.

Az emeleti helyiségek átadási jegyzőkönyvének másolata. (OBH Műszaki Főosztály Irattára)

utatis

iori julius hō / in

annak az épület ben az igazságügyi alkalmazottak résztve természet- beni lakások, mi- lyen fizetési osztá- lyú listákkal elők használatuk, azo- kat és lakásépíté- sében, s mely részen vonatko- zik az okért.	U természetbeni lakásoktól el- tekintve az ingat- lan egyes részei az igazságügyi tár- sára utalt mágnak az elők ra hasznosított nak, s ha igen melyek s mit jörvelmezek.	annak a járás- bírósig területén oly állami ingatta- nok, melyek az igazságügyi tár- sra kezelésé alatt állanak, ha igen, hol, s mi célra szolgálnak, illet- ve melyek haszn- sítottak.	A mennyi ben a hiva- tal v. fog- ház az ing- tára al- tal épített új épület. ben lenne elhelyezve az építési költségek- nek a felül- viszalat során meg- állapított végösszege.	Ha az épület font. költsé- gek, adók, tár birt. di- jak, s. b. b. az állami kincstár terhelik az idevonat. közösség több ki- dott igaz- minisleri rendelet nyilván- sága.	Örök- velomény az elők részt.	Örök- jegyzé- sek.
IX.	X.	XI.	XII.	XIII.	XIV.	XV.
—	nem	nincs	—	—	megfe- lelő	—
A fogházot természet- beni lakást bír, az elők listákkal nem fizet, a bíróság meg- állapítása tárgyában mely listákkal intéke- dik, felsőbb helyről, azonban elvileg meg- nincs.	—	—	—	—	A fogház elők, rész- velomény- ben elhelye- zésről, rossz leve- gője.	—

„Kimutatás a p. ladányi kir. járásbíróóság és fogház elhelyezéséről 1897. évi július hó 1-én.”
(OBH Műszaki Főosztály Irattára)

A „PALOTA”

A járásbíróóság önálló épületének építése 1908. április 30-án vette kezdetét, s még fél év sem telt el, amikor 1908. október 15-én, és a következő napokon a bíróság a községházából új székhelyére átköltözött.³³

E gyors építkezés azért is figyelemre méltó, mert nem egy földszintes, egyszerű középületet emeltek a püspökladányi Kossuth utca végén, a Kálvin tér és Kálvin János utca sarkán, hanem egy emeletes, a maga nemében méltóságteljes középületet, amelyet talán nem véletlenül neveztek el a helyiek „Palotának”.³⁴

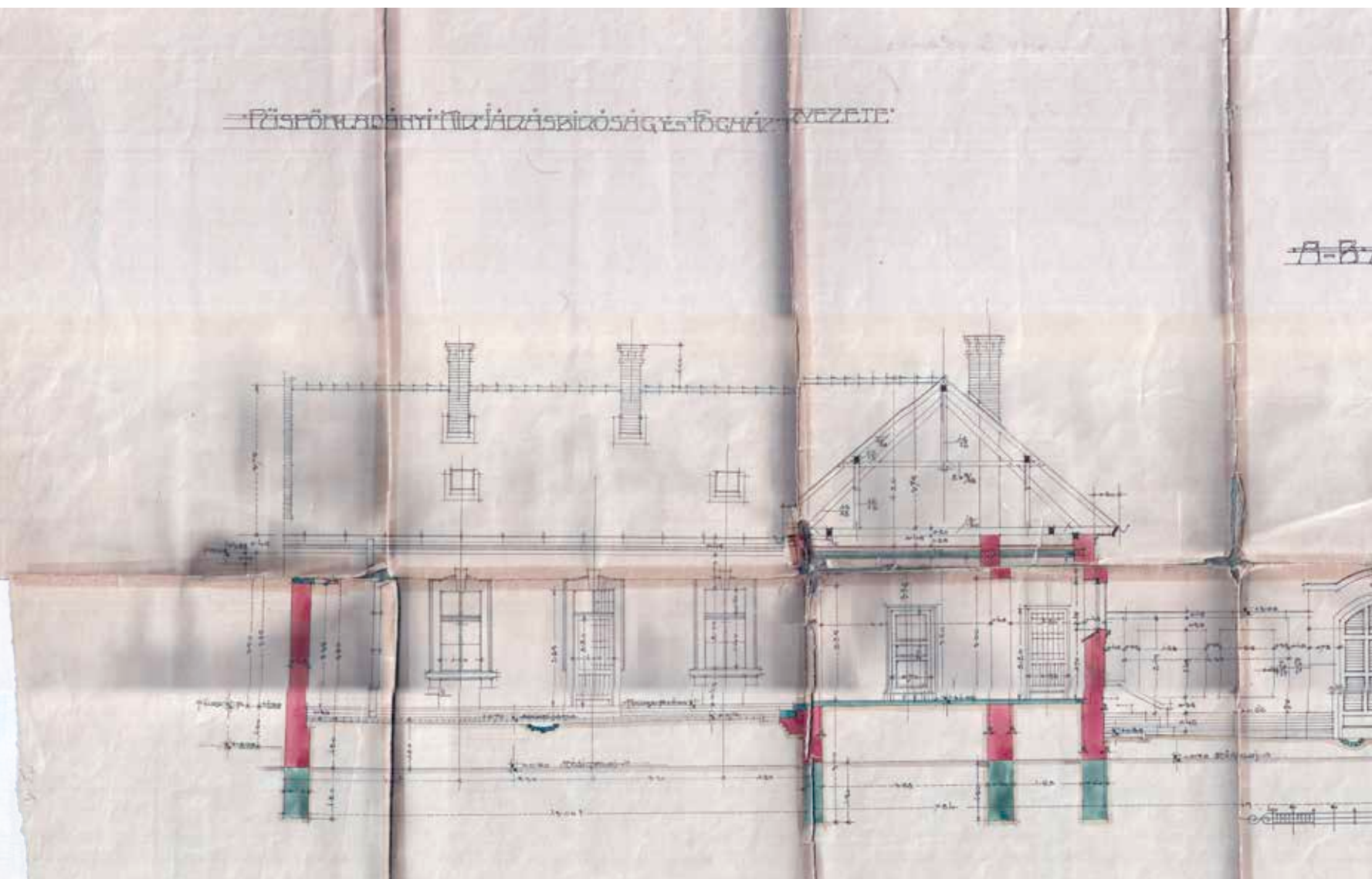
E palota a saroktelken – melynek szomszédjai észak és kelet felől Papp Sándor földbirtokos, nyugat felől a református templomkert, délről pedig a Kálvin utca volt³⁵ – két fő részből álló épületcsoportot jelentett: a járásbíróóságot a tér felé eső oldalon, és a fogházat a telek hátsó határa mentén.

A földszintes fogházépület L alakjának egyik szára a Kálvin utcára simult, ahova a kamrából, konyhából és szobából álló fogházóri lakás ablakai néztek. A traktus belső oldalán egy folyosó futott végig, melynek a telekhatár

felé eső végében kapott helyett a padlásfeljáró. E folyosó másik végén, az utca felé esett – a fogházóri lakás szobájának falszomszédjaként – egy raktár, mellette a könyomda. Itt fordult át az L alak másik szára, s egy folyosóban futott tovább, melynek ablakai a telek belseje, egyúttal a bírósági épület felé néztek. E folyosóról pedig – az L alak által közrezárt hátsó udvar irányában – nyíltak a zárkák: két társas- és két magánzárka. A zárkasor előtt egy kis átkötőfolyosó vitt át a hátsó udvarra, s e folyosóról nyíltak a mosdók is.

A hátsó udvart – amely minden bizonnyal a rabséta tere volt – egy melléképület határolta. Ez a fogház utcai szárnyával párhuzamosan épült, ekképp e két épületrész U alakban ölelte körbe a rabudvart, ahonnan – a fogház és kamrákkal teli melléképülete között – egy kapu vezetett át a bírósági udvar felé.

A járásbíróósági fogházzal egy feljegyzés olvasható egy iratanyagban: „A börtön megszüntetése után a börtön elhelyezésére szolgált épületrész a bíróság részére lett visszaadva. Ebben az épületrészben 3 szolgálati lakás kialakítására került sor 1962 évben, valamint egy irattárra is.”³⁶

A *palota* tulajdonképpen a járásbíróság emeletes épülete volt, amelynek főhomlokzata a Kálvin tér felé nézett, de a tér és az utca sarkán átfordult, így a díszes homlokzat a Kálvin utca oldalában is folytatódott, majd egy magas kőkerítéssel és benne a nagykapuval hozzákapcsolódott a fogház utcai szárnyához.

A járásbíróság főbejárata nem a sarkon, hanem a szomszédos telek felé eső oldalon kapott helyet, megteremtve ezzel a sarokhangsúly ellenpontját. E főbejáraton belépve kétkarú, kovácsoltvas korláttal szegélyezett lépcső vezet fel a földszintre, s tovább az emeletre.

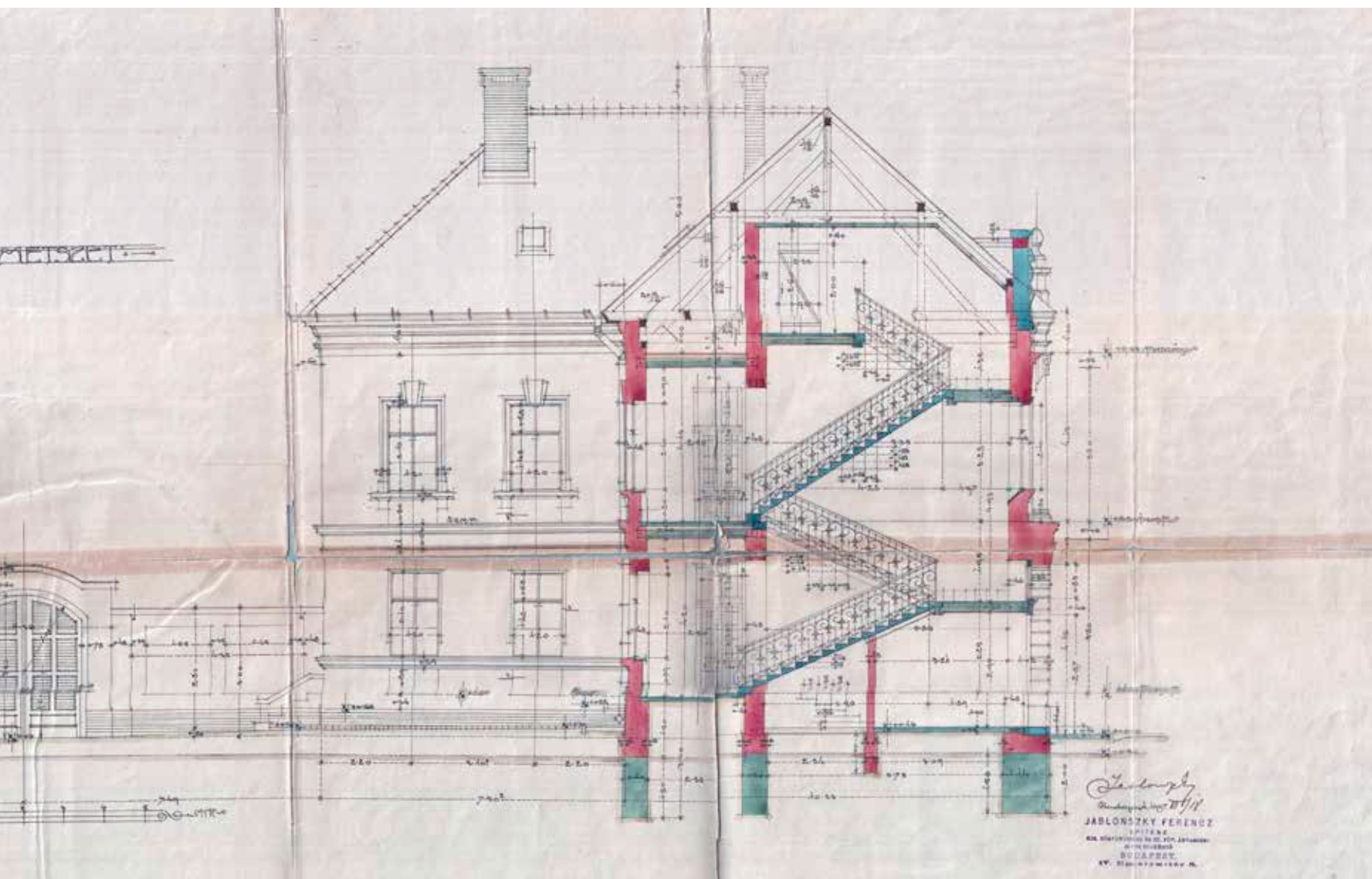
A földszinten, az épület belső oldalán végigfutó, az udvar felől jól megvilágított, széles oldalfolyosóról nyíltak a telekkönyvi hatóság szobái. Három nagyméretű, egymással is összenyitható helyiség tartozott e hivatalhoz: a telekkönyvtár, a telekkönyvi iroda és a telekkönyvi iktató-irattár.

A telekkönyv helyisége előtt végigfutó folyosó a Kálvin utcára átforduló bírósági szárny folyosójába torkollott, s e merőleges találkozási pontban egy lengőajtó választotta el egymástól a két közlekedőt csakúgy, mint a két funkciót. Innen a bíróságé volt a „terep”, ekképpen itt

már a szigorú igazságszolgáltatás helyiségei sorakoztak: a sarokszobában a büntetőbíró kapott helyet, mellette – a Kálvin utcai szárnyban – a jegyzői iroda, majd az ügyészégi megbízott és segéd személyzet helyisége sorakozott, s végül a sort a bűnjelkamra és szerelvények raktára zárta. Itt a folyosó kifutott egy kijáraton át a bírósági udvarra, amely néhány lépcsőfokkal lejjebb volt.³⁷

Ez alapján a bírósági épületrész is L alakúnak tűnik fel, azonban a főbejáratától felvezető lépcső földszinti megérkezési terének szegletében egy kisebb ajtó vezetett a mosdóhelyiségekhez. E toldalékkal a bíróság épületének alaprajza csaknem egyforma hosszú szárú U betűt formázott.

Az emeleten a fő elemek megismételték magukat, azaz a lépcsőn felérkezve a szegletben a mosdók bújtak meg, míg jobbra egy lengőajtó vezetett a bírósági folyosóra, amelyről egymás után nyíltak a Kálvin tér felé néző helyiségek. Ezek sorát a bírósági szolga kisméretű szobája nyitotta meg, amelyet a vezető járásbíró nem sokkal nagyobb irodája követett. Ebből nyílt – ekképp tehát mind a folyosóról, mind az irodából – a „vezető járásbíró tárgyaló szobája”, amit a jegyző

A Püspökladányi Királyi Járásbíróság és fogház metszetrajza Jablonszky Ferenctől. (Püspökladányi Járásbíróság Irattára)

és járásbírói iroda, majd az épületsarkon a – 8,3x5,7 méteres – irattár követett. Az itt átforduló folyosó mentén két tartalékszoba kapott helyet az eredeti tervek felirata alapján.³⁸

Mindezek alapján jól érzékelhető, hogy a püspökladányi királyi járásbírói épület alaprajzi kialakítása megfelelt a korabeli szervezethez és működéshez igazodó tervezési-építési gyakorlatnak: ekképpen az ügyfélforgalom miatt volt szokás, hogy a bírósághoz tartozó telekkönyvi hivatalokat – a mai földhivatalok elődjait – könnyen elérhető módon, a bejárathoz közel, a földszinten helyezték el, csakúgy, mint a járásbírói irodák „büntetőosztályait”. Az is jellegzetes és a praktikumból fakad, hogy az épületen belüli közlekedést széles lépcsők és folyosók biztosítják, sőt ez utóbbiak a várakozás terévé is váltak a bírósági ügyfelek számára.³⁹

Mindezen kívül bevett volt, hogy a bírósági elnökök a hivatali épületen belül kaptak szállást, azaz általában kialakítottak egy elnöki-bírói lakást valamelyik szinten. Püspökladányban ez – hasonlóan Hajdúszoboszló járásbírói irodájához⁴⁰ – elmaradt. Ennek orvoslására csak évtizedekkel később került sor: „1938 évben – olvasható a bírósági birtokleírásban – a m. kir. Igazságügyminiszter Úr 1938 évi április hó 27 napján 6989/1938.I.M.V. szám alatt kelt rendeletével 4 szoba, előszoba, fürdőszoba és mellékhelyiségekből álló természetbeni elnöki lakás átalakítás útján való létesítését

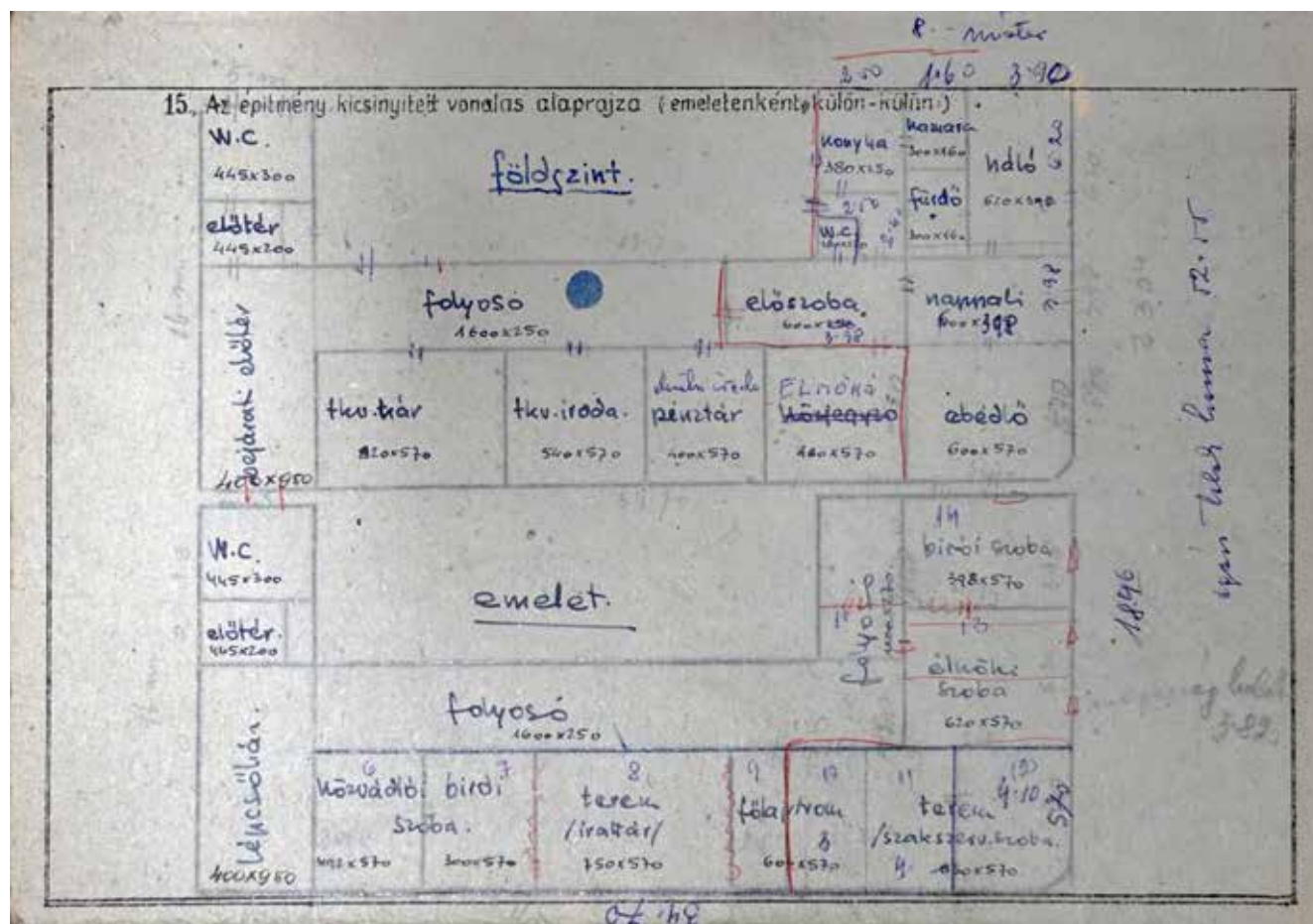
engedélyezte. A természetbeni elnöki lakás a kir. járásbírói épületének Kálvin utcai és Kossuth utcai részén a földszinten van elhelyezve és tervezésénél és kivitelezésénél fogva élvezőjének teljes kényelmet nyújt.”⁴¹

*

A funkcionális kialakítás mellett szót érdemel az épület architektúrája is, hiszen elsősorban emiatt nevezték palotának.

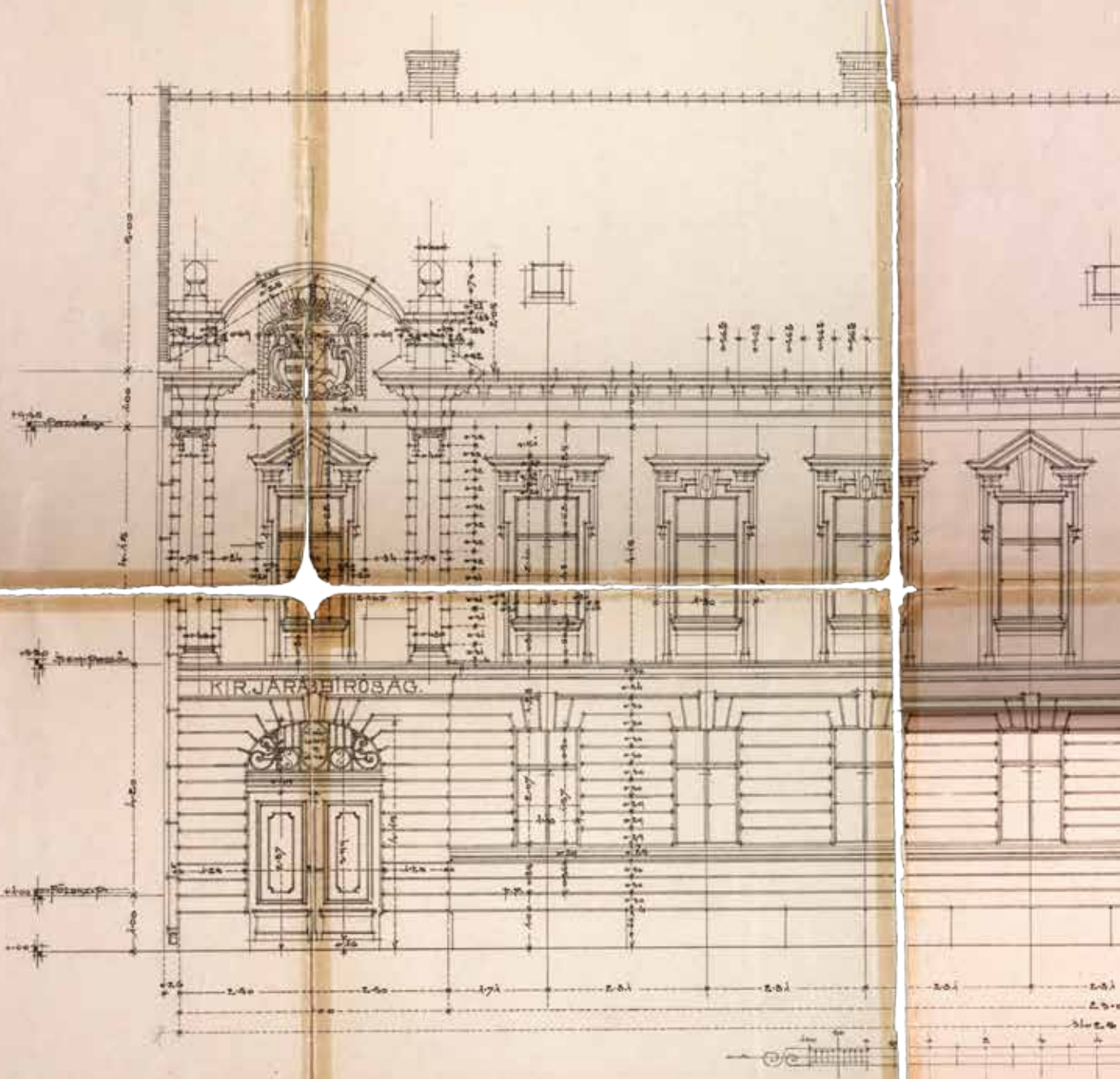
A járásbírói épületszárny homlokzata – az épület saroktelken való elhelyezkedése következtében – két irányba néz. Az 1+8+1 tengelyes főhomlokzat a Kálvin téren álló református templom felé fordul, s kompozíciójában kiegyensúlyozott: szélső rizalitok adják hangsúlyait. A bal oldalon, a szomszédos telekhatár felől nyílik a kosáríves záródású főbejárat, melynek üvegezett szárnyait visszafogott mintázatú kovácsoltvas rácsozat védi. A jobboldali rizalit – a homlokzat íves átfordulásának következtében, megismétlődve a mellékutcai homlokzat bal oldalán – sarokhangsúlyá válik.

A járdaszinttől elemelt földszint egésze lábazati zónaként jelenik meg, s szintválasztó párkány zárja. E homlokzati szakasz karakterét fokozza a kőhatású lábazati sáv, amely fölött vízszintes vakolatsávvezetés fut körbe az épületen a földszinti ablaksor könyöklőpárkányáig. E sávvezetés a nyílásközi falszakaszon folytatódva az

A járásbírói elnöki lakást is jelző vázlatrajz. (Püspökladányi Járásbírói Irodára)

PÁSPÖNTI ADÁNYI KIRJÁRÁSHIROSAG ÉS FÖGNYELLYEZETE.

egyenest záródású ablaknyílások fölött zárókövet mintázva fut le. A földszint ablakrácsai a főbejárat rácsmintáit idézik vissza.

A „stabil” földszint és a rá támaszkodó emelet kis (neo)barokk palotát idéz. Az emeleti homlokzati zónában már sokkal hangsúlyosabb a nyíláskeretezés, ünnepélyessé téve a homlokzatot. A díszítettség a rizalitokon fokozódik: az egy nyílástengelyes épületkiugrások széleit volutás-füzéres háromnegyedoszlopok keretezik. Valamennyi emeleti ablak füles architráv keretezésű, zárókő motívummal, s a keretezés a szintválasztó párkányig lefutva ablakköténnyé változik. Páros állókonzolokon nyugvó szemöldökük azonban változó kialakítású: a rizalitokon és a főhomlokzat közepén – mintegy középhangsúlyá válnak – két ablak szemöldöke tört timpanonná alakul, melynek mezőjében nagyobbított zárókőmotívum látható. Ez méretében és formájában felidézi a földszinti ablaksor ilyen díszét.

Az épületen golyvázott koronázópárkány fut körbe, amely a főbejárat felett megszakadva címernek ad helyet az íves orommezőben, melynek két oldalán gömbdíszek emelkednek, csakúgy, mint az épületsarkon kialakított attikafalak szélein.

A címermező ma a városcímer otthona, eredetileg azonban – igazodva az igazságszolgáltatás állami jellegéhez – koronás kiscímerrel készült. Ezt a második világháború után átalakították: egy 1947-es miniszterelnöki átirat nyomán az „igazságügyi hatóságok nyomtatványain és bélyegzőin a magyar címet – e kérdésnek jogszabály útján való rendezéséig

– a Szent Korona és az angyalok elhagyásával” kellett használni, s e módosítás a hivatali épületeken „az állag rongálása nélkül lehetséges módon és mérvben” volt keresztülvendő.⁴² Ehhez Püspökladányban költségvetés és terv is készült, amelyről a járásbírósi elnökhelyettes 1947. június 10-én adott tájékoztatást: „A járásbírósi épület oromfalába beépített terméskőből való magyar címer szentkoronájának az eltávolítása tárgyában egy helybeli kőfaragó mestertől előmérlet-költségvetést szereztem be, s azt mellékelem. Minthogy a címer az egy emeletes épület első emelete fölött kiemelkedő oromfalon van, a munka elvégzése állványozást is igényel. Amennyiben az egész címer kivételnek és a helye beraktnék téglával, az még többre kerülne. A szent korona egyszerű eltávolítása pótlás nélkül a hiányosság érzetét keltené az épületen, bár így olcsóbbá kerülne.”⁴³

1948. március 30-i keltezéssel a járásbírósi elnök értesítette Török Imre sírkő és cementáru készítő mestert, hogy az igazságügyminiszter engedélyezte a címer átalakítását, s felszólította, hogy a munka elvégzésére jelenjen meg.⁴⁴ A sírköves mestertől származó tervrajz valóban állagsérelem nélküli átalakításról tanúskodik, ugyanis a korona helyére növényi motívumokat tervezett.

Végül a munka valamilyen formában realizálódhatott. Adatok hiányában ugyanis csak az állapítható meg, hogy a bírósi épületről az 1960–1970-es években készült felvételeken már nem látható az orommező eredeti címere, csak az azt övező levéldíszek maradtak meg. Egy 1970-es keltezésű felújítási tervsorozat homlokzatraján

A Püspökladányi Királyi Járásbíróság „palotája”. (Megyaszai Szilvia képeslapgyűjteménye, www.puspokladanyanno.hu)

Az oromzati címer átalakítási terve.
(Püspökladányi Járásbíróság Irattára)

pedig már ezek sem szerepelnek, pedig a tervlapon az a megjegyzés szerepel, hogy a „homlokzat felújítása az eredeti kiképzésnek megfelelően történik”.⁴⁵

Végül ebbe a levéldíszes üres keretbe került bele – valószínűleg egy későbbi felújítás alkalmával – a város és nem az állam címere. Az 1999-es rekonstrukciós munkálatokhoz kapcsolódó iratanyagban olvasható: „Az eredeti címer a falra visszahelyezendő.”⁴⁶

JABLONSKY FERENC, AZ ÉPÍTÉSZ

1908-ban a királyi járásbíróság Koch Károly kivitelezésében Jablonszky Ferenc műépítész tervei alapján épült fel – emlékeztet erre a bíróság épületében látható emléktábla.

Jablonszky Ferenc 1864. december 10-én született Pesten Jablonszky Vince és Veszelyi Magdolna fiaként, december 17-én keresztelték a pest-szentistvánvárosi plébánián.⁴⁷ A pesti főreáltanoda elvégzése után 1889-ben végzett a Műegyetemen.⁴⁸ A következő évtizedben Hauszmann Alajos irodájában dolgozott, így részt vett a Budapesti Királyi Törvényszék épületének munkálataiban, valamint a Budavári Királyi Palota északi szárnyának tervezésében,⁴⁹ illetve Hauszmann megbízottjaként a fumei kormányzói palota (1893–1897) építkezését vezette három évig.⁵⁰ Majd az első világháborúig terjedő időszakban az egyik legfoglalkoztatottabb igazságügyi építész lett.

Míg Wágner Gyula – aki az egyik legismertebb és legtöbbet foglalkoztatott igazságügyi építész volt – elsősorban törvényszéki épületeket tervezett, addig Jablonszky Ferenc inkább a járásbíróságok építészévé vált. Egyetlen megvalósult törvényszéki épületét Beregszászon adták át 1909-ben.⁵¹ Ezen kívül több, így a gyulafehérvári (1904),⁵² a nagybecskereki⁵³ és a zombori (1908),⁵⁴ a pestvidéki (1909),⁵⁵ a székelyudvarhelyi⁵⁶ és a rózsahegy (1913)⁵⁷

Az oromzati címer napjainkban.
(Batta Gergő fotója)

törvényszéki épületek pályázatán is részt vett. A zombori épülethez három pályaművet is benyújtott, amelyek tükrözik formai érzékenységét, a historizáló és az akkor új, lechneri formanyelvben való jártasságát.⁵⁸

Jársbírósági épületei körében is jól látszik Jablonszky stílusváltozása. Eleinte itt is historizált, majd a szecesszió formáit kezdte alkalmazni épületein. Ennek megfelelően a 20. század első évtizedeiben épült bíróságai a megszokott történeti formákat tükrözik, mint a paksi (1904), munkácsi (1905) vagy épp a püspökladányi (1908) királyi járásbíróságok. Az 1910-es években tervezett járásbíróságainak viszont jellegzetes a Lechner Ödön hatására tükröző téglaszalagos homlokzatalakítása, amelynek legszebb példái közé tartozik a mezőcsáti (1912), vagy a körmenői (1914) járásbíróság. Hasonló karakterűek az ezekben az években emelt épületei is, így az újpesti (1909),⁵⁹ a keszthelyi (1911) és a gödöllői (1913) járásbíróságok, a legfontosabbak közül.⁶⁰

Legnagyobb munkája a Budapesti Központi Királyi Jársbíróság Markó utcai, 1914-re elkészült épülete volt,⁶¹ amely ma az Országos Bírósági Hivatal mellett a Pesti Központi Kerületi Bíróságnak ad otthont. A monumentális épület neoromán stílusának köszönhetően méltóságteljesen igazodik az igazságszolgáltatási funkcióhoz. Jó példája annak a szakmai alázatnak és alaposságnak, amely Jablonszkyt más munkáiban is jellemezte. Az építész nemcsak a külső, de a belső formák összhangjára is figyelt, s a korabeli iparművészetben megjelent új technikákat is felhasználta. Mindemellett foglalkozott a belsőépítészeti kialakítással is, amelyben a mértékletességet is szem előtt tartotta.⁶²

A bírósági épületek mellett más megbízásokat is kapott Jablonszky. Például az ő nevéhez fűződik a budavári Dísz tér 14. sz. házának

homlokzatátalakítása 1903-ból,⁶³ vagy műemlékvédelemben is megjelent a neve, például a kassai premontrei templom rekonstrukciójánál 1905-ben,⁶⁴ vagy az Erzsébet-híd építése kapcsán a belvárosi templom „eltolása” ügyében 1902-ben⁶⁵ és az 1930-as években is.⁶⁶

Egyik kései megbízása volt a siklósi járásbírói épület megtervezése 1929-ben, majd ezt követően törvényszéki szakértőként működött.

Magánéletéről nagyon kevés információt tudunk. 1897. április 10-én vette feleségül Leidtgeb Irmát a ferencvárosi plébániatemplomban.⁶⁷ Ekkoriban az irodája az Egyetem tér 5. sz. alatt működött.⁶⁸ Feleségével 1927-ben vásárolta meg a budai Lisznyai utca 9. sz. alatti ingatlant,⁶⁹ ahol Morbitzer Nándor tervei alapján építkeztek 1936-ban.⁷⁰

Az utolsó adat szakmai tevékenységéről 1943. június 21-i dátummal maradt fenn, amikor is a székesfehérvári mentelep épületeinek tervpályázatát ismertette a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Mű- és középítési szakosztályának ülésén.⁷¹

1945. március 23-án halt meg Budapesten.⁷²

A Püspökladányi Királyi Járásbírószágon 1872. január 1-jén kezdődött az ítélkezési tevékenység. Az itteni bíraskodás az állami igazságszolgáltatás megtestesülése volt, amely már nem a korábbi, rendi jellegű, majd az 1848–1849 utáni császári bíraskodást jelentette, s már nem is a szolgabírói igazságszolgáltatást, hanem a közigazgatástól különválasztott államhatalmi tevékenység része volt.

A ladányi jogszolgáltatás múltja összefonódik a magyar igazságszolgáltatásával, mozzanatai párhuzamos történeteket mesélnek el: az indulás és az elsőfolyamodású bíróságok megszervezésének ideiglenes, majd kikristályosodó megoldásai, illetve az elhelyezés nehézsége, azután új bírósági épületben való megnyugvása nagyon hasonlít az ország más bíróságainak történetéhez.

A hasonlóságok és párhuzamosságok ellenére mégis vannak egyedi vonásai minden helyi bíróságnak, jogszolgáltatásnak. Ezen vonások éppen azok, amelyeket egy tervező az asztalán fekvő papírlapon húzott meg először, s rajzolódott ki belőlük az az épület, amely felépületével – hosszú évtizedekre – befogadta azokat, akik a bíraskodást gyakorolták. S nem mellesleg ők is egyedi színeivé váltak a helyi szintű igazságszolgáltatásnak.

Ladányban a „Palota” a színfolt: az alföldi városka emeletes hivatali épülete, amely ma is őrzi eredeti rendeltetését és architektúráját, s ekképp ma is méltó környezete a benne munkálkodó bírácoknak, akik büszkén tekinthetnek vissza elődeikre.

JEGYZETEK

¹ Vö. KECSKÉS Gyula: *Püspökladány újkori története helyneveiben*. (továbbiakban KECSKÉS, 1974.) Szolnok, 1974. 86.

² KECSKÉS, 1974. 86–87. Lásd még e kötetben Balogh Judit *A püspökladányi császári és királyi szolgabírói hivatal jogszolgáltató tevékenysége a neoabszolutizmus időszakában – az első lépések az állami bíraskodás felé c. tanulmányát*

³ 1868. évi LIV. törvénycikk a polgári törvénykezés rendtartás tárgyában

⁴ Vö. MÁTHÉ Gábor: *A magyar burzsoá igazságszolgáltatási rendszer kialakulása 1867–1875*. (továbbiakban MÁTHÉ, 1982.) Budapest, 1982. 26–31.; BÓNIS György – DEGRÉ Alajos – VARGA Endre: *A magyar bírósági szervezet és perjog története*. Zalaegerszeg, 1996. 213.; STIPTA István: *A magyar bírósági rendszer története*. Debrecen, 1998. 121.

⁵ Lásd 1869. évi IV. törvénycikk 1. §

⁶ KI 1869–1871. III. k. 330. szám 267.

⁷ KI 1869–1871. III. k. 330. szám 288., 289, 290.

⁸ KN 1869. XI. k. 124.

⁹ Vö. MÁTHÉ, 1982. 142–142.

¹⁰ Vö. MNL HBML 753b 12. d. 124/150

¹¹ *Jelentése az első folyamodási kir. bíróságok számáról, székhelyeiről szóló törvényjavaslat, s ezzel kapcsolatban levő költségvetés előleges tárgyalására, a képviselőház részéről kiküldött 25-ös bizottságnak*. KI 1869. IX. k. 950. szám. 244.

¹² KI 189. IX. k. 235. p.

¹³ Lásd az első folyamodású kir. törvényszékek és járásbírói bíróságok életbeléptetéséről szóló 1871. évi XXXII. törvénycikk 1. §-a.

¹⁴ Vö. A királyi ministerium rendelete az első folyamodású királyi törvényszékek és járásbírói bíróságok székhelyeinek megállapítása tárgyában. *Magyarországi Rendeletek Tára*. 1871. 226.

¹⁵ Vö. NYAKAS Miklós: *Hajdú vármegye létrejötte*. (Hajdúsági Közlemények 11.) Hajdúböszörmény, 1983.

¹⁶ Vö. MEGYERI-PÁLFFI Zoltán: *A Hajdúböszörményi Járásbírói bíróság megszervezésének és elhelyezésének története*. In. *A jogszolgáltatás története Hajdúböszörményben*. Szerk. Megyeri-Pálffy Zoltán, Debrecen, 2018. 59–76.

¹⁷ 1885. évi III. törvénycikk az 1875:XXXVI. törvénycikk módosításáról és a kir. járásbírói bíróságok számának szaporításáról. 2 §: „A karczagi és jászberényi kir. törvényszékek megszüntetnek és azok helyébe Szolnok székhellyel állittatik fel kir. törvényszék.”

¹⁸ A m. kir. ministerium 5684. szám alatt kelt rendelete több ki r. első folyamodású bíróság területkörének újabb meghatározása tárgyába. 10. § *Magyarországi Rendeletek Tára*. 1878. 107.

¹⁹ KECSKÉS, 1974. 104–105.

²⁰ Vö. RÁCZ Zoltán: *Városháza. Hősök tere 1. Püspökladány*. In. *Hajdú-Bihar évszázadai*. Szerk. Angyal László András, Debrecen, 2000. 421.

²¹ KECSKÉS, 1974. 105. p.

²² OBH Műszaki Főosztály Irattára. „Debrecen VB 1986. Püspökladány volt börtön alaprajz 1964. [...]” feliratú doboz. „Debreceni tvszék. Püspök Ladány jb.” „Kimutatás a p. ladányi kir. járásbírói bíróság és fogház elhelyezéséről 1897. évi július hó 1-én.”

²³ OBH Műszaki Főosztály Irattára. „Debrecen VB 1986. Püspökladány volt börtön alaprajz 1964. [...]” feliratú doboz. „Debreceni tvszék. Püspök Ladány jb.” „Másolat” 1887/97. eln.

²⁴ KECSKÉS, 1974. 87. p.

²⁵ OBH Műszaki Főosztály Irattára. „Debrecen VB 1986. Püspökladány volt börtön alaprajz 1964. [...]” feliratú doboz. „Debreceni tvszék. Püspök Ladány jb.” 152/91. eln.

²⁶ OBH Műszaki Főosztály Irattára. „Debrecen VB 1986. Püspökladány volt börtön alaprajz 1964. [...]” feliratú

doboz. „Debreczeni tvszék. Püspök Ladány j.b.” „Másolat. Jegyzőkönyv 1891. szeptember 14-én felvett...”

²⁷ KECSKÉS, 1974. 72. p.

²⁸ E dátum esetében felmerülhet az elírás gyanúja, hiszen az új községháza 1851-ben készült el.

²⁹ Püspökladányi Járásbíróság Irattára. *Birtokleírás*. 1910. 10. 28. (továbbiakban *Birtokleírás*.)

³⁰ *A m. kir. kormány 1905. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv*. Budapest, 1906. 172.

³¹ *A m. kir. kormány 1905. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv*. Budapest, 1907. 191.

³² *Birtokleírás*. 1.

³³ Uo.

³⁴ Vö. KECSKÉS, 1974. 87. p.

³⁵ *Birtokleírás*. 1.

³⁶ OBH Műszaki Főosztály Irattára. „Debrecen VB 1886. Püspökladány volt börtön alaprajz 1964. [...]” feliratú doboz

³⁷ Az eredeti földszinti alaprajz lelőhelye Magyar Építészeti Múzeum Műemléki Dokumentációs Központ. Igazságügyi épületek. GySz.1973. 290. d.

³⁸ Az eredeti emeleti alaprajz egy példánya megtalálható a Püspökladányi Járásbíróság Irattárában.

³⁹ Vö. MEGYERI-PÁLFFI Zoltán: Bírósági épületek Magyarországon és külföldön. In: *A jog megjelenítése, épített környezete és szimbólumai. A jogi kultúra látható világa*. Szerk. Takács Péter Budapest, 2020. 177–201.

⁴⁰ Vö. MEGYERI-PÁLFFI Zoltán: A Hajdúszoboszlói Királyi Járásbíróság elhelyezése. In: *A jogszolgáltatás története Hajdúszoboszlón*. Szerk. Megyeri-Pálffi Zoltán, Debrecen, 2019. 107.

⁴¹ *Birtokleírás*. 2. (1940. 12. 31.)

⁴² MNL HBML VII. 17. 1947. El. I. A. 11.

⁴³ Uo.

⁴⁴ Uo.

⁴⁵ OBH Műszaki Főosztály Irattára. Nem iktatott iratok. Hajdú-Bihar megye. 248. doboz. E-4. Kossuth utcai homlokzat

⁴⁶ OBH Műszaki Főosztály Irattára. Nem iktatott iratok. Hajdú-Bihar megye. 248. doboz. Püspökladányi Városi Bíróság rekonstrukció kiviteli tervdokumentáció 1999. Műszaki leírás. Püspökladányi Városi Bíróság rekonstrukciója. 2.

⁴⁷ Family Search. Franciscus Antonius Jablonszky. <https://familysearch.org/ark:/61903/1:1:X8JL-H83>

⁴⁸ Petőfi Irodalmi Múzeum. Névtér. <https://opac-nevter.pim.hu>; Lásd még Kiss E. János: *Emlékkönyv a budapesti székesfővárosi IV. ker. főreáliskola félézázados fennállásának évfordulójára*. Budapest, 1905. 110.

⁴⁹ Vö. *Hauszmann Alajos*. (Az építészet mesterei) Szerk. Gerle János, Budapest, 2002. 245.

⁵⁰ Uo. 291.

⁵¹ A beregszászi pályázatról lásd A beregszászi törvényszéki épület pályatervei. = *Magyar Pályázatok*, 1907. 2. sz. 1.

⁵² A gyulafejevári törvényszéki palota pályatervei. = *Magyar Pályázatok*, 1904. 12. sz. 1.

⁵³ A zólyomi ág. ev. templom és a nagybecskereki törvényszéki palota pályatervei. = *Magyar Pályázatok*, 1905. 9. sz. 1.

⁵⁴ A zombori törvénykezési és fogházépület tervpályázata. = *Magyar Építőművészet*, 1908. 4. sz. 2.

⁵⁵ A pestvidéki törvényszék új palotája. = *Pesti Napló*, 1909. 12. 23. 18.

⁵⁶ A székelyudvarhelyi törvénykezési épület és fogház tervpályázata. = *Magyar Építőművészet*, 1913. 10. sz. 21.

⁵⁷ Krónika. = *Művészet*, 1913. 2. sz. 76.

⁵⁸ PUSZTAI László: A bírósági épület. (továbbiakban PUSZTAI, 1993.) In: KÁLLAY István – PUSZTAI László – STIPTA István: *Bírósági épületek Magyarországon*. Budapest, 1993. 42.

⁵⁹ JABLONSKY Ferenc: Az újpesti kir. járásbíróság és fogház új épülete. = *Építő Ipar*, 1910. 05. 22. 217. p.

⁶⁰ Vö. BARÁTH Attila: *Élő kövek. Emlékek a Körmen di Járásbíróság múltjából*. Szombathely, 2015. 29.

⁶¹ Vö. JABLONSKY Ferenc: A Budapesti Központi Kir. Járásbíróság épülete. = *Építő Ipar–Építő Művészet*, 1916. 01. 02. 1–4.; 1916. 01. 09. 7–9.; 1916. 01. 16. 13–15.; 1916. 01. 23. 19–22.; 1916. 01. 30. 25–27.; 1916. 02. 06. 32–34.; 1916. 02. 13. 39–40.; 1916. 02. 20. 43–46.

⁶² Vö. PUSZTAI, 1993. 42.

⁶³ FSZEK Budapest Gyűjtemény. Dísz tér 14.

<https://gallery.hungaricana.hu/hu/BudapestGyujtemeny/5413/?img=0>

⁶⁴ FARBAKY Péter: Das erste Jahrhundert der ungarischen Denkmalpflege 1846–1949. = *Acta Historiae Artium*, 1996. 1–4. sz. 243.

⁶⁵ A belvárosi templom eltolása. = *Pesti Hírlap*, 1902. 04. 13. 6.

⁶⁶ Eltolás helyett szétszedik és összerakják a belvárosi templomot. = *Budapesti Hírlap*, 1935. 07. 13. 4.

⁶⁷ *Budapesti Hírlap*, 1897. 04. 07. 7.

⁶⁸ Pályázat. = *Magyar Építőművészet*, 1913. 8. sz. 32.

⁶⁹ Ingatlanok forgalma. = *Fővárosi Közlöny*, 1927. 19. sz. 1100.

⁷⁰ Kiseb építkezések. = *Fővárosi Közlöny*, 1936. 48. sz. 1485.

⁷¹ Közgyűlési beszámoló. = *Magyar Mérnök- és Építés-Egylet Közlönye*, 1944. 05. 28. 163.

⁷² Vö. Budapest I. kerület, állami halotti anyakönyv. 126/1945. folyószám

Emléktábla a bíróságon. (Megyeri-Pálffi Zoltán fotója)

A Püspökladányi Királyi Járásbíróság bélyegzőjének lenyomata 1887-ből.
(OBH Műszaki Főosztály Irattára.)

SUMMARY

History of the Organisation and Location of the Royal District Court of Püspökladány

The Royal District Court of Püspökladány commenced its operation on 1 January 1872, as one of the 360 district courts of which's establishment were decided in 1871. Although there was a history of local administration of justice, Püspökladány was not yet among the first designated first instance court seats in its geographical area when it was organised. Soon, however, Ladány was also added to the list, and it's appointment by the High Court remained as 'variable element'. The issue was linked to the organisation of the administration at the time. The town belonged to the county of Szabolcs, but geographically Debrecen, as a free royal town, was closer to it than the seat of its county. Thus, the court of Debrecen was designated as the superior body of the Ladány Royal District Court, but the court of Ladány was finally allowed to start its operation under the Regional Court of Karcag, which belonged

to another county but was much closer to the court. In 1878, however, reorganisations took place again, and the Royal District Court of Püspökladány was placed under the Royal Court of Debrecen.

The history of the location of the Ladány magistracy is very similar to that of its peers as it was first housed in an administrative building, the 'Grand Town Hall' of Ladány, and then it was given a separate building. The "palace" of the district court was built in 1908 based on the plans of architect Ferenc Jablonszky, and since then the administration of justice in Püspökladány has been carried out here. The 'palace' of the district court was built in 1908 based on the plans of architect Ferenc Jablonszky, and where the administration of justice in Püspökladány has been carried out here ever since.

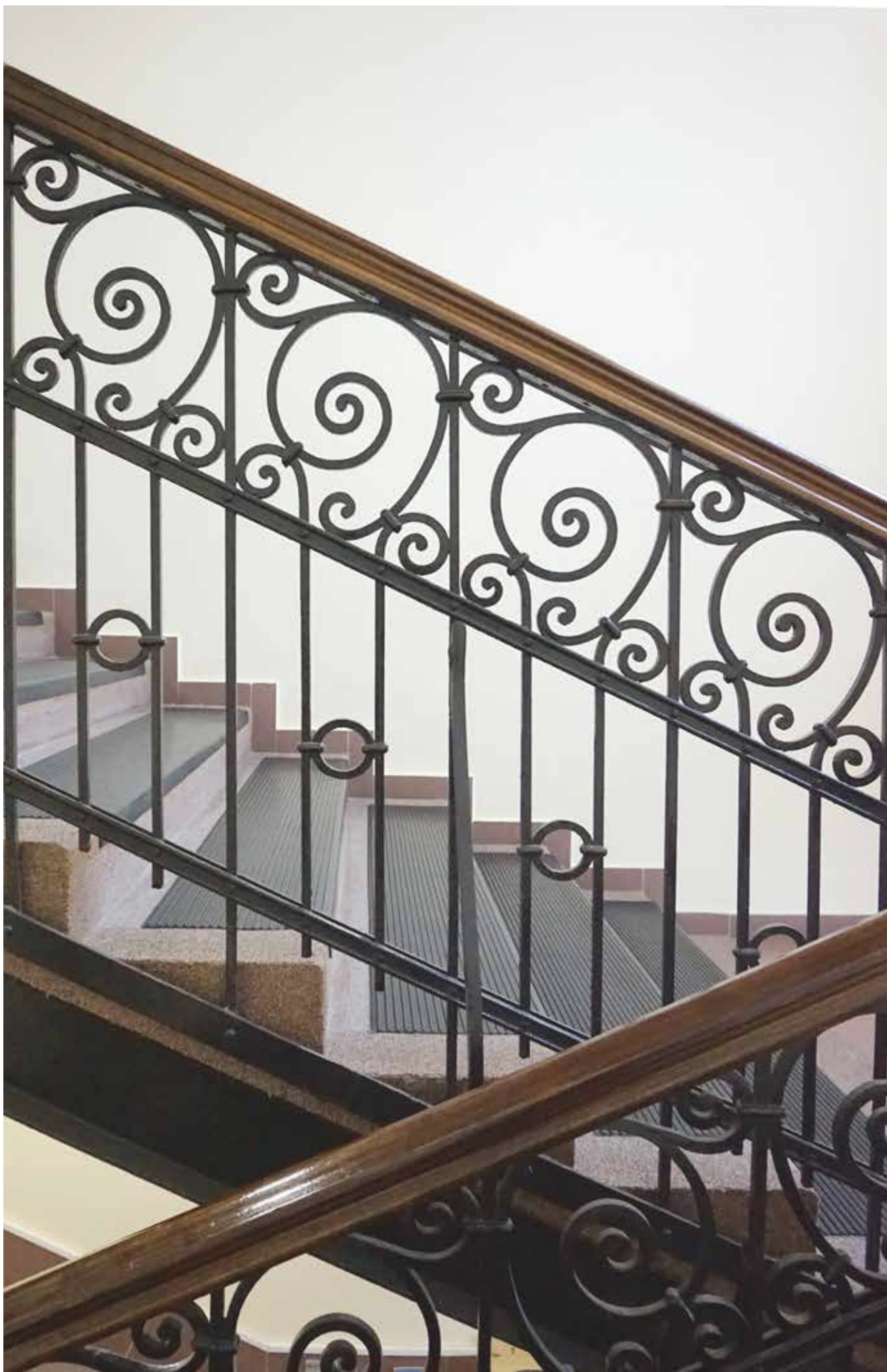
ZUSAMMENFASSUNG

Geschichte der Organisation und der Platzierung des Königlichen Amtsgerichts zu Püspökladány

Das Königliche Amtsgericht zu Püspökladány nahm seine Tätigkeit am 1. Januar 1872 auf, als eines der 360 Amtsgerichte, die im Jahre 1871 beschlossen wurden. Obwohl es Präzedenzfälle für die örtliche Justizverwaltung gab, gehörte Püspökladány anfangs noch nicht zu den ersten Gerichtssitzen, die in seinem geografischen Gebiet bestimmt wurden. Ladány wurde jedoch bald in die Liste aufgenommen, sein Obergericht blieb aber ein „variables Element“. Das Problem hing mit der damaligen Organisation der Verwaltung zusammen. Die Stadt gehörte zum Komitat Szabolcs, aber geographisch war Debrecen als freie Königsstadt näher als der Sitz des Komitats. So wurde das Gericht von Debrecen als übergeordnete Instanz des königlichen Amtsgerichts zu Ladány bestimmt, aber das Gerichtshof von Karcag, das zu einem

anderen Komitat gehörte, aber viel näher als Debrecen lag, durfte schließlich seine Tätigkeit unter dem Gerichtshof von Karcag aufnehmen. Im Jahre 1878 kam es jedoch zu weiteren Umstrukturierungen, und das Königliche Amtsgericht zu Püspökladány wurde dem Königlichen Gerichtshof von Debrecen unterstellt.

Die Geschichte des Standortes der Magistratur von Ladány ist sehr ähnlich wie die der anderen Magistrate: zuerst war sie in einem Verwaltungsgebäude, dem „Großen Rathaus“ von Ladány, untergebracht, dann bekam sie ein eigenes Gebäude. Der „Palast“ des Amtsgerichts wurde 1908 nach den Plänen des Architekten Ferenc Jablonszky erbaut, und seitdem wird hier die Rechtspflege in Ladány ausgeübt.

Lépcsőházi korlátok a Püspökladányi Járásbíróságon. (Megyeri-Pálffi Zoltán fotója)